

Makulov Shuxrat Xolmatjonovich
Namangan davlat pedagogika instituti
boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchi
maqulovshuxratjon@gmail.ru

BO'LAJAK PEDAGOGLARNING METODIK MALAKALARINI RIVOJLANTIRISHNING INTERFAOL TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida uzluksiz ta'limni amalga oshirish masalalari, Bo'lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirishning interfaol ta'lim texnologiyalari, interfaol texnologiyalardan namunalar, bo'lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirish muammosi bo'yicha taklif va tavsiyalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, metodik malaka, interfaol ta'lim, texnologiya, shaxsiy fazilatlar, innovatsiya, "Talabalar kengashi", "Davra suhbat" texnologiyasi.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация. В данной статье освещены вопросы реализации непрерывного образования в системе высшего образования, интерактивные образовательные технологии развития методических компетенций будущих педагогов, примеры интерактивных технологий, предложения и рекомендации по проблеме развития методических компетенций будущих педагогов.

Ключевые слова: непрерывное образование, методическая компетентность, интерактивное обучение, технология, личностные качества, инновации, технология "студенческого совета", "круглого стола".

INTERACTIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL SKILLS OF FUTURE EDUCATORS

Annotation. This article covers issues of implementation of continuing education in the higher education system, interactive educational technologies for the development of methodological skills of future educators, samples of interactive technologies, proposals and recommendations on the problem of development of methodological skills of future educators.

Key words: continuing education, methodological qualification, interactive education, technology, personal qualities, innovation, "Student Council", "Round Table" technology.

Kirish (Introduction). O'zbekiston jamiyati texnologiyaning tez o'zgarishi hozirgi rivojlanish bosqichi bilan xarakterlanadi. Bu esa yangi ta'lim tizimining shakllanishini belgilaydi, shuningdek, doimiy yangilanishni nazarda tutadi. Muvaffaqiyatga olib boruvchi uzluksiz ta'limni amalga oshirish quyidagilarga bog'liq:

- tizimning barcha subyektlari qanchalik qobiliyatli bo'lishi ta'limda raqobatbardoshlikni qo'llab-quvvatlashga olib keladi;

- shaxsiy fazilatlar, faoliyat, tashabbus sifatida, ijodiy fikrlash va o'z qobig'idan chiqish qobiliyati muhim yechimlar hisoblanadi.

Shuning uchun O'zbekistonda istiqbolli yo'nalishlardan biri innovatsion ta'lim muhiti, professional mahorat, ilg'or tajriba yaratish orqali ta'lim tizimining rivojlanishi kuchaymoqda [1]. Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim faol va mobil o'qituvchiga qaratilgan bo'lib, tashabbuskor, o'zlaridan aniq xabardor professional maqsadlarga ega barcha yangi texnologiyalar uchun ochiq va innovatsiyalarga nisbatan optimistik munosabat shakllantirilmoqda. Aynan shunday o'qituvchi darsni samarali amalga oshirishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Bo'lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirish muammosi bo'yicha xususan, o'qituvchini professional vakolatlari ko'plab quyidagi olimlar hamda tadqiqotchilar V. A. Adolf, T. G. Brage, E. F. Zeer, I. A. Zimniy asarlari hamda N. V. Kuzmina, M. I. Lukyanova tomonidan o'rganilgan. Ammo o'rganilgan tadqiqot ishlari yetarli bo'lishiga qaramay o'rganilayotgan hodisaning keng taqdimoti ilmiy adabiyotlarda hali ham bir xillik mavjud emasligi, uning operatsion tizimi va tarkibini aniqlashda, rivojlanish yo'llarini ajratishda kamchiliklar uchraydi [2].

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Bugungi kunda biz o'rganayotgan bo'lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirish bo'yicha shuni tasdiqlashimiz mumkinki, so'nggi o'n yil oliy ta'lim tizimi rivojlanishining ikkita tendensiyasi mavjud: an'anaviy va innovatsion. Shunday qilib, zamonaviy tarbiya fanining ta'lim maydoni, mazkur tizimda ikki xil ta'lim turi mavjud ta'lim muassasalar: an'anaviy rivojlanayotgan (yoki innovatsion) deb ham nomlash mumkin.

Innovatsion jarayonlar quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

-ta'limning yangi mazmunini shakllantirish, rivojlantirish va yangi pedagogik texnologiyalarni yaratish va joriy etish;

-ta'lim muassasalarining yangi turlarini ishlab chiqish[3].

Ushbu yondashuvlardan ko'rinib turibdiki, zamonaviy dunyoda ta'lim nafaqat takomillashtirishni talab qiladi, balki tabiatan innovatsion bo'lishi kerakligini taqozo etadi. Dunyo va jamiyatdagi ta'lim jarayonlarini innovatsion yangilash, uzluksizlikning tabiati, doimiylikka e'tiborni belgilaydi Bu shuni anglatadiki, ta'lim ichida uzluksiz rivojlanishi uning innovatsion rejim sharoitlarida tarbiya fanida modernizatsiyalashgan asosda ishlash mexanizmiga aylanadi.

Hozirgi vaqtda innovatsion o'zgarishlar quyidagi shakllarda davom etmoqda:

- ta'limning yangi mazmuni turli yo'nalishlarda shakllanishi;

- yangi o'qitish texnologiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

-universal, zamonaviy usullarni qo'llash;

-yangi dasturlarni o'zlashtirish usullarini ishlab chiqish uchun sharoit yaratish;

-o'quv jarayonida talabaning o'zini o'zi belgilash;

-o'qituvchilar va talabalarining fikrlash tarzidagi o'zgarishlar tendensiyalari hamda ular o'rtasidagi munosabatlarni o'zgartirish;

- ta'lim muassasalarida innovatsion jamoalarni yaratish va ijodiy rivojlanishi. Va barcha qarama-qarshiliklar uchun, ular ushbu jarayonlarning xarajatlari, kamchiliklariga ega obyektiv ravishda ijobiy xarakterga ega bo'lishi kabilar.

Aynan innovatsiya talabaga xarakterni yengishga imkon beradi ijtimoiy institut sifatida ta'lim konservatizmi, moslashuvchan mexanizmlarni yaratish uchun sharoit yaratadi. Ijtimoiy o'zgarishlarga tezkor javob sifatida mahalliy ta'limni rivojlantirish davlat, shaxs ehtiyojlari uchun buyurtma sifatida bugungi kunda eng dolzarb vazifalardan biri qaralmoqda [6].

Shuningdek, innovatsion o'zgarishlar bosqichida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish diqqat markazda turadi. Bo'lajak pedagoglarda quyidagi metodik malakalarini rivojlantirish texnologiyalari ishlab chiqilgan:

-“Davra suhbat” (munozara, munozara) jamoaviy hamkorlikda tashkil etiladi va jamoaviy muhokamani, ilgari surilgan muammolar, g'oyalar, qoidalarni muhokama qilishni va samarali yechimni birgalikda izlashni o'z ichiga oladi;

-“Swot tahlili”. Tahlilda biron bir hodisaning kuchli va zaif tomonlari yoki qulay va noqulay omillar aniqlanadi. Odatda strategik rejalashtirish uchun ishlatiladi. Savol shakllantiriladi, shundan so'ng o'qituvchilar uni muhokama qilish uchun guruhlariga birlashadilar.

-“Kim oshdi savdosi” texnologiyasi. Pedagogik g'oyalar kim oshdi savdosi ko'rinishida ilg'or pedagogik tajribani taqdim etish uchun javob beradi. Talabalar o'rtasida ularning pedagogik qobiliyatini ko'rib chiqish va o'rganish bir-biridan yangi g'oyalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Tadqiqot ishining mohiyati shundaki, talabalar o'zlarining g'oyalari, ishlanmalari, sxemalari, modellari va boshqalarni kim oshdi savdosiga qo'yadilar.

-“Pedagogik ring”. Raqiblar uchrashuvi tashkil etiladi, unda ishtirokchilar bir-birlariga tezda javob berishlari kerak bo‘lgan savollarni berishadi. Savollar turli xil tarkibga ega bo‘lishi mumkin. Masalan, ma’lum bir tarbiyaviy muammo bo‘yicha bilimlarni aniqlashtirish va tizimlashtirish asosida bajariladi.

- “BarCamp” konferensiyalarni tashkil qilish pedagogik metodologiyasiga asoslangan bo‘lib, talabalar nafaqat konferentsiya ishtirokchilari, balki ularning tashkilotchilari ham bo‘lishadi. Har bir talaba o‘z mavzusi, g‘oyasi, taklifi bilan chiqishi kerak. Konferentsiya davomida ishtirokchilar bir-birlariga savollar berishadi, muhokama qilishadi, yechim topadilar.

Zamonaviy texnologiyalar talabalar innovatsion texnikaga asoslangan bo‘lib, uning mohiyati quyidagilarga asoslanadi:

-talabalarining amaliyotda tajribasi, uni tahlil qilish va qo‘llash qobiliyati. Bunga rol o‘ynash o‘yinlari, pedagogik vaziyatlar kiradi;

-kommunikativ treninglarni aks ettiruvchi mashqlar.

Interfaol xususiyatga ega “Talabalar kengashi” taklif etiladi. Mazkur kengashda talabalar ushbu sohadagi tajribalari bilan o‘rtoqlashishlari mumkin ularning ekologik ta’limi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va ularni yechimini taklif etadi.

“Talabalar kengashi” – talabalar tomonidan tayyorlangan taqdimot orqali ularning namoyishi o‘ziga xos pedagogik ko‘rgazmalar muhokama qilinayotgan mavzu, uslubiy va amaliy materiallar, natijalar loyiha faoliyati namoyish etiladi. Talabalar Kengashiga bunday yondashuv uni amaliy ahamiyatini oshiradi. Shu bilan birga pedagogik mahorat maktabi va barcha pedagogik shart-sharoitlarni integratsiyalaydi. O‘quv jarayoni sifatini oshirish uchun jamoa individual tarzda o‘qituvchilarning vakolatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, “Yosh o‘qituvchi mehmonxonasi” ni tashkil qilish bo‘lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirishga hamda mutaxassislarni yangi sharoitlarga moslashishga yordam beradi. “Xalqaro bolalik va ta’lim muammolari markazi” hamda "Bola va jamiyat" elektron nashrini tayyorlash ham maqsadga muvofiq bo‘ladi. Unda tajribali pedagoglar mahorat darslarini namoyish etadilar, o‘z tajribalarining ijodiy taqdimotlarini tashkil qiladilar, tavsiyalar beradilar, o‘quv jarayonini tashkil etish bo‘yicha xulosalari bilan o‘rtoqlashadilar. Yuqori darajadagi mahoratli o‘qituvchilar metodik malalari orqali kasbiy kompetentlik asosida o‘zlarini nazorat qilishi mumkin. Ular o‘z faoliyatining introspektivitasini amalga oshiradilar, aniqlaydilar mavjud muammolarning tabiati ularni tuzatish yo‘llarini belgilaydi.

O‘quv muhokamasi. An’anaga ko‘ra, "munozara" almashinuv sifatida tushuniladi uning barcha shakllaridagi fikrlar baxslashuv o‘tkaziladi. O‘quv muhokamasining mohiyati quyidagilardan iborat:

- 6 dan 15 kishigacha bo‘lgan guruhlarda muayyan muammo bo‘yicha muhokamalar o‘tkazish;

-o‘quv muhokamasining maqsadi ishtirokchilarni o‘qitish usullarini o‘zlashtirish;

-munozara, dalillarni qidirish va shakllantirish, ularni tahlil qilish;

-muhokama qilinayotgan mavzuga umumiy qiziqishni, ochiqlikni nazarda tutadi;

-boshqalarning fikriga xayrixohlik va hurmatni shakllantirish;

-munozara tashkilotchisi uchun muhim ishtirokchilar o‘rtasidagi munosabatlarni saqlash va qidiruv jarayonini boshqarish yechimlar takliflar berish.

"Davra suhbatlari". Bu berilgan mavzuning teng huquqli ishtirokchilar orqali jamoaviy muhokamasi hisoblanadi. Ushbu usul puxta tayyorgarlikni talab qiladi muammoli masalalar, tuzilishi, shuningdek turlari, shakllari va usullarining asosiligi "davra suhbatlari"ni o‘tkazishni taqozo etadi. Amaliyotda eng ko‘p ishlatiladigan "davra suhbatlari"ning quyidagi turlari mavjud:

-o‘quv "davra suhbatlari";

-yangilikni o‘rganish uchun o‘tkaziladi;

-allaqachon tanish bo‘lgan materialni yangilash;

-muammoli "davra suhbatlari" ni namoyish qilish va munozarani o‘tkazish;

-muammoli savollar yoki oldindan ma’lum bo‘lgan vaziyatli vazifalar ishtirokchilari qatnashishi;

"Davra suhbat" - nashrlar, muayyan mavzular bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish, nazariy bilimlarni amalda qo'llash, yangiklarni muhokama qilishni o'z ichiga oladi.

Davra suhbat quyidagi shakllarda olib boriladi:

- muhokama qilinayotgan mavzuning muammoli masalalari bo'yicha jamoaviy suhbat;
- davra suhbat mutaxassislari bilan o'quv uchrashuvlar;
- tartibga solingan munozara yoki bahs-jamoatchilik muhokamasi bahsli masala;
- ishtirokchilar oldindan nutq so'zlaydigan o'quv konferentsiyasi;
- mavzu bo'yicha tayyorlangan mini-xabarlar va bu bo'yicha qiziq savollar.

Yuqoridagi usullarning barchasidan bo'lajak pedagoglarning metodik malakasini rivojlantirishda foydalanish mumkin. Bu tadqiqot orqali interaktiv texnologiyalarni qo'llash samarali bo'lishi isbotlandi. Shuningdek, o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish vositasi sifatida biz dastlabki darajadagi tashxisni o'tkazildi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Bo'lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirishda interfaol texnologiyalardan foydalanish jarayonida talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish muvaffaqiyatining mezonlari va asosiy ko'rsatkichlari quyidagicha natijalar beradi:

- ishtirok etish motivatsiyasi darajasi: ijobiy kayfiyat va interfaol o'quv texnologiyalaridan foydalangan holda darsga qo'shilishga tayyorlik);
- mazmunli (aloqa nazariyasi bo'yicha bilim darajasi;
- kognitiv qiziqish va kognitiv mustaqillikni o'z ichiga olgan intellektual faoliyat darajasi va baholash, darsdagi faollik darajasini aks ettirish va o'z-o'zini aks ettirish.

Tadqiqot jarayonida talabalarning metodik malakalarini rivojlantirishga qaratilgan interfaol ta'lim texnologiyalarining pedagogik salohiyatini oshirishga yordam beradigan pedagogik sharoitlarni hisobga olgan holda, talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish nuqtai nazaridan oliy ta'lim tizimida interfaol ta'lim texnologiyalarini qo'llash jarayoni yanada samarali bo'lishi isbotlandi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Bo'lajak pedagoglarning metodik malakalarini rivojlantirish bo'yicha taqdim etilgan interfaol texnologiyalar talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishga qaratilgan, pedagogik salohiyatini o'rganishning nazariy va amaliy natijalari quyidagi muammolarni hal qilishda bir nechta istiqbollarni ochib beradi: talabalarning metodik malakasini rivojlantirishda maktab va oliy ta'lim tizimining o'zaro bog'liqligini o'rganish; talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishda tarbiyaviy fanlarning zaxirasini o'rganish, shu jumladan ushbu sohadagi faoliyatni monitoring qilish tizimini yaratish; talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini innovatsion tipdagi o'qituvchining imidji va boshqalarni o'rganishda o'zining samarali natijasini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent. 2021.**
2. Mavlonova A, Normurodova B. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent, FAN, 2008-y.
3. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xasanboyeva O., Xoliqberdiyev K.M. Pedagogika. – Toshkent, O'qituvchi, 1998.
4. **Payzibayeva M. Boshlang'ich ta'limda tarbiya fani. Darslik. Namangan. 2022 yil 48-51 bet**
5. Mirkosimov M. Maktabni boshqarishning nazariy va pedagogik asoslari. "O'qituvchi", 1996
6. Shodmonova Sh., Tilobova N. "Tarbiyaviy ishlar uslubiyoti" o'quv predmetidan ta'lim texnologiyasi – T.: TDIU, 2006.